

James Nottingham Jill Nottingham

UTMANANDE LÄRANDE I FÖRSKOLAN

Översättning: Eva Sundmyr

NATUR & KULTUR

Förlaget Natur & Kultur är en stiftelse som utan ägare kan agera självständigt och långsiktigt. Vårt mål är att genom stöd, inspiration, utbildning och bildning verka för tolerans, humanism och demokrati.

 KOPIERINGSFÖRBUD!

Förlaget påminner om att detta verk är skyddat av upphovsrättslagen. Kopiering är förbjuden, utöver lärares begränsade rätt att kopiera för undervisningsbruk enligt avtal och den mycket begränsade rätten till kopiering för privat bruk.

info@nok.se
www.nok.se

© 2017 Författarna och Natur & Kultur, Stockholm

Förläggare: Gerda Lundberg

Packgranskare: Bosse Larsson

Textredigering: Eva Sundhyyr

Formgivning omslag: John Eyre, Carina Moberg-Eyre

Formgivning och sättnig: John Eyre

Illustrationer: Ideographic.co.uk

Första utgåvan, första tryckningen

Tryckt i Estland, 2017

ISBN 978-91-27-81781-4

Författarna tackar följande personer för deras stöd och förslag:

Bosse Larsson

Dan Henderson

Deb Ions

Ellsabeth Marshall

Gerda Lundberg

Helen Richards

Lesley Roberts

Lisa Barrett

Marilyn Keenan

Phil Thompson

Sarah Urwin

Båda författarna kan nås via www.challenginglearning.com

Ava, Phoebe, Harry: våra barn, värn alla

*Barn lär sig när de leker. Och allra viktigast,
genom leken lär sig barn att lära.*

(O. FRED DONALDSON, 1993)³

SKAPA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR TIDIGT LÄRANDE

1

1.0 UTMANVANDE LÄRANDE FÖR FÖRSKOLAN

DET YNGSTA AV VÅRA tre barn firade sin fyraårsdag för några månader sedan. Eftersom vi bor i England innebär det att det bara är några månader kvar tills hon börjar skolan. Därför känns det som en bra tidpunkt att nu blicka tillbaka på hennes erfarenheter från förskolan.

Under de senaste två åren har Phoebe omväxlande gått i två olika typer av förskola: en utomhusförskola och en lekskola. Vi önskar att hon skulle kunna få gå till utomhusförskolan varje dag, men tyvärr är den bara öppen två dagar i veckan. Så de andra veckodagarna tillbringar hon i den närliggande lekskolan.

När det är en "Lilla ekollonet"-dag studsar hon upp ur sängen och är klar först av alla på morgonen. Hon väntar ivrigt vid ytterdörren, med ryggsäcken på sig. När det är lekskoledag gör hon sig färdig utan krångel, men inte heller med någon större entusiasm. När vi kommer fram till Lilla ekollonet hoppar hon i väg utan någon avskedskram eller minsta blick på oss. När vi kommer lekskolan brukar hon ofta hålla någon av oss i handen ända fram till sista ögonblicket och sedan krama oss hårt innan hon går in. Efter dagen på Lilla ekollonet bubblar hon nästan över av berättelser om de olika aktiviteterna, medan vi knappt får höra något alls om dagarna på lekskolan.

Vår dotter är samma barn varje dag. Hon kommer från samma hem, med samma föräldrar och samma syskon. Samtidigt är hon väldigt annorlunda, beroende på var hon har tillbringat dagen. Det var likadant med hennes äldre syskon. Det visar hur viktig den pedagogiska miljön är. Utifrån den rätt och barnen kommer att blomstra, eller nöj dig med hyfsade förhållanden och barnen kommer också att fungera hyfsat.

Målet med den här boken är därför att undersöka vad Lilla ekollonet och många andra liknande verksamheter gör så bra, med förhoppningen att fler förskolebarn får möjligheten att frodas. Naturligtvis finns inget färdigt framgångsrecept, utan mycket är beroende av sammanhanget. Men enligt vår erfarenhet finns det definitivt delar i förskolan som verkar fungera betydligt

bättre än andra, för att engagera, föstra och stimulera barnen – och det är det vi vill berätta om här.

FIGUR 1: PHOEBE NOTTINGHAM I LILLA EKOLLONETS UTMHUSFÖRSKOLA

1.1 UPPMUNTRA UTEVECKLING I FÖRSKOLAN

VAD FÖRSKOLEVERK SAMHET KALLAS i olika länder varierar starkt: det kan vara alltifrån daghem, förskola och barnkruvba till kindergårten, dags eller lekskola. Av dessa vill vi särskilt uppmärksamma den engelska benämningen *nursery*, på grund av liknelsen med plantskolor där späda plantor odlas och växer. Det kan kanske verka konstigt, men det finns en förklaring.

Det händer att personer vi arbetar tillsammans med, särskilt i Skandinavien, känner tveksamhet inför försök att "lära" eller "utmana" förskolebarn. Deras uppfattning är att små barn ska få leka, utforska och pröva sig fram utan att styras av vuxna. De tror på ett lärande där barnen står i centrum och där barnens nyfikenhet och intressen får råda, inom en trygg ram. Pedagogen ska inte leda barnen.

Även om vi sympatiserar med ett sådant ideal och verkligen inte anser att små barn ska utsättas för någon press, står vi samtidigt bakom idén att skapa specifika lärtillfällen för barnen. Det handlar inte om att driva på eller kontrollera, snarare om ett engagemang och ett utvidgat lärande för barnen. Därför vill vi gårna ta tillfället i akt och förklara vårt synsätt innan vi fortsätter, och vi gör det genom att jämföra med trädgårdsskötsel.

Om vi betraktar växter kan vi konstatera att många arter är anmärkningsvärt hårdaga. Till och med under nylagd betong finns växter som hittar sin väg upp

i ljuset. Och också de mest välsköta trädgårdar drabbas av ogräs på oönskade platser. Även under de mest ogynnsamma förhållanden letar sig växligheten fram, det kan vara i het öken eller på frusen tundra. De mest hårdaga verkar alltifrid kunna överleva – på ett naturligt sätt.

Odlare vet förstås detta, men låter för den skull inte naturen sköta sig helt själv. De vill också att andra växter ska överleva. Och inte bara överleva, utan frodas. Så de odlar, sköter, vårdar och skyddar sina späda skott för att fler ska trivas och växa. De ändrar förutsättningarna och näringsstillsatserna så att även de skötare plantorna ska kunna blomma. De vet att många plantor kan överleva utan hjälp, men de vet också att med rätt förutsättningar kommer ännu fler att inte bara överleva utan också blomstra.

På samma sätt är det med utbildning. Barn brukar lära sig – på ett naturligt sätt. Barn utvecklas socialt, fysiskt, emotionellt och intellektuellt, även under medelmåttiga förutsättningar. Tänk på berättelsen om vår dotter i förra avsnittet: hon lär sig hela tiden, även i den oinspirerande lekskolan. Personalen där erbjuder sällan några speciella engagerande aktiviteter, men Phoebe och hennes kompisar lär sig ändå. De leker, de utforskar, de tänker.

Men på Lilla ekollonet, den förskola som inspirerar vår yngsta dotter mest, finns en mix av *fri och* målriktad lek. Fri lek uppmuntras naturligtvis, men det finns *också* tid för aktiviteter som personalen har utformat för att engagera, stimulera och utmana barnen. Aktiviteterna är "barncentrerade" sållivida att de utgår från barnens utvecklingsnivå och intressområden. Men ungfår som odlaren gör så ser personalen till att stötta tillväxten hos varje ung planta för att alla ska blomstra och frodas.

Tyvärr leder den här liknelsen snabbt vidare till tankar på drivhus eller beskärning för att få fram en "ideal" form. Vi förespråkar givetvis *inte* några sådana metoder. Det finns redan alltför många (föräldrar och pedagoger) som fallit för frestelsen att driva på eller "beskära" barnens intressen eller aktiviteter i jakten på önskvärda poäng i snävt utformade, standardiserade prov.

I stället för ett drivhus- eller standardiseringsstänkande förordar vi ett "plant-skoleinrättat" förhållningssätt till lärande, där förutsättningarna anpassas för att gynna tillväxt och utveckling hos varje enskild "planta". Det kan innebära en förtande ram, uppmuntran (du pratar med dina blommor, eller hur?), att vända och visa omsorg, stöd för både rötter och grenar, att flytta ut krukor i ljuset eller in i skuggan beroende på vad som behövs och så vidare. Med andra ord: vi förordar små men ryddliga justeringar för att stimulera tillväxt hos alla unga "plantor". För oss är det vad utbildning för de yngsta åldersgrupperna handlar om.

Det leder dock till nästa fråga: Vad ska barnen lära sig?

1.2 ATT LÄRA SIG LÄRA

Vilka mål ska gälla för förskoleverksamhet? Det är en fråga som många ställer sig och svaren kan ofta bli fler än förväntat. Det kan vara alltifrån att hjälpa barn att lära sig, ge dem en trygg miljö, förmedla samhällets grundläggande värderingar, uppmaningar språkutveckling, till träning i socialt samspel, lämpligt uppförande och så vidare.

(James) Vartje gång jag får frågan om vad målet med utbildning är brukar jag bland annat svara "att lära sig lära". Men som vi redan påpekat lär sig barn förstås på ett naturligt sätt. Om vi iakttar hur ett spädbarn "känner av" sin omgivning och människorna runt omkring sig kan vi se hur redan de allra yngsta börjar lära direkt (föromdigen redan innan de föds). Men den här förmågan att lära kan ökas.

I förra avsnittet jämförde vi utbildning med odling och beskrev hur vi kan hjälpa unga "plantor" att trivas och blomma genom att anpassa förutsättningarna. Det gäller, enligt min uppfattning, *både* växter och människor. En av flera skillnader mellan dessa två livsformer är dock att människan har ett medvetande och en uppfattning om sig själv – ett självmedvetande. Vi anpassar oss alltså inte bara till omgivningen, utan vi kan även betrakta och förändra den så att den ska passa oss. Såvitt vi vet är det inget som växter kan göra!

En av förskolans många viktiga uppgifter är att vånda barnens ökande självmedvetande. Under sina förskoleår utvecklas barnen från reaktiva till proaktiva varelser. De inser att de kan planera, utforma och påverka sin omgivning. De behöver inte enbart reagera på människor och företeelser, de kan aktivt påverka, och ibland kontrollera, dem. På samma sätt är det med lärande. Barn kan lära sig att anpassa, förändra, utveckla och kontrollera sitt eget lärande.

Ett barn kan till exempel säga "den", när det i själva verket menar "Vad är det?" När barnet inte får det svar det vill ha undrar det varför. Senare kanske ett annat barn frågar "Vad är det?" och får det svar som det första barnet hade hoppas på. Barnet funderar över detta och prövar att ställa frågan själv. Succé – nu kommer det efterlängtrade svaret! Det är förstås en ganska utvecklade förmåga av reflektion, men inte mindre viktig för det. Det innebär att vi som arbetar med förskolebarn därför kan (och bör, enligt min åsikt) söka efter sätt att hjälpa våra unga skyddslingar att inte bara lära utan också att lära sig lära.

Det leder vidare till nästa fråga: Hur kan vi lära barn att lära? Frågan kan verka enkel, men svaret är desto mer sammansatt. Att lära sig lära handlar om att kunna ställa meningsfulla frågor och att avgöra vilka svar som är bäst, om att välja ton och tajming i samspelt och om när man bör stå på sig eller kompromissa. Listan kan göras nästan hur lång som helst och är i högsta grad beroende av sammanhanget.

Inget samhälle kan förstås bestämma sig för bara en enda uppsättning riktlinjer. Myndigheterna kan fastställa regler och direktiv för utbildningen, men det betyder inte att alla – eller ens någon – kommer att vara helt och hållet överens om dem!

Men vi får inte låta det hindra oss från att komma överens om åtminstone några av målen i den egna förskolan. Det kan verkligen vara värt investerad tid, eftersom brist på riktning gör det svårare att veta hur vi ska gå vidare; i bästa fall blir allt slumpmässigt och i värsta fall helt kaotiskt. Tänk på när Alice i Underlandet (Carroll, 1865)⁴ frågar Cheshirekatten om råd:

Alice: Kan du säga mig vilken väg jag ska ta härifrån?

Cheshirekatten: Det beror givetvis på vart du vill komma.

Alice: Det bryr jag mig inte så mycket om.

Cheshirekatten: Då spelar det ju ingen roll vilken väg du tar.

Alice: ... Bara jag kommer någonsans.

Cheshirekatten: Ah, det gör du givetvis, bara du går tillräckligt långt.

Som Cheshirekatten säger, om du inte vet vart du ska spela det ju ingen roll vilken väg du tar. Men i verkliga livet har det betydelse. I våra förskolor *har* det betydelse vart vi går med våra barn och hur vi kommer dit. Det har betydelse för barnen, det har betydelse för deras föräldrar och det har betydelse för oss.

TÄNK TILL

Följande frågor kan hjälpa er att bestämma målen för er förskola:

- Vad vill vi att barnen ska klara av (till exempel när det är dags för dem att sluta i förskolan)?
- Vilka attityder till lärande vill vi att barnen ska utveckla och uppskatta?
- Vilka sociala och känslomässiga beteenden vill vi uppmantra hos barnen?

I slutet av det här kapitlet finns även en "diamantövning" om saker som förskolebarn bör lära sig. Att göra den kan vara ett bra sätt för att börja prata om sådant som känns viktigt för er i personalgruppen.

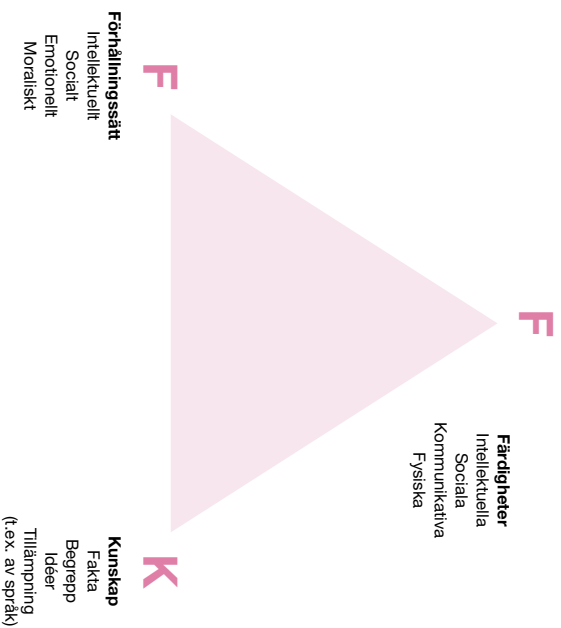
När du och dina kollegor har diskuterat de här frågorna eller gjort övningen i avsnitt 1.7 kan det vara bra att dela in era idéer i tre kategorier: förhållningssätt, färdigheter och kunskap. Tillsammans bildar de FFK-modellen. Den beskrevs ursprungligen i James andra bok, *Uppmuntra lärande* (2014),⁵ och här följer en variant som är anpassad för förskolebarn.

1.3 FFK-MODELLEN

FFK står för förhållningssätt, färdigheter och kunskap och innebär:

- *Förhållningssätt* – en positiv inställning till lärande, liksom nyfikenhet och en vilja att försöka.
- *Färdigheter* – förmågan att utföra de handlingar som krävs för att uppnå något.
- *Kunskap* – att känna till information som fakta, begrepp och sammanhang.

FIGUR 2: FFK-MODELLEN

FFK-modellen brukar ritas som en triangel. Det gör att du kan markera vilken aktivitet som helst utmed någon av triangelns sidor. Om du exempelvis placerar en aktivitet på den nedre vänstra linjen i figur 2 betyder det att tonvikten ligger på förhållningssätt (F) och kunskap (K).

En lärandeaktivitet för fyraåringar skulle till exempel kunna vara att undersöka vilket sätt som är mest rättvist för att dela åtta chokladbitar mellan sex barn. Då får barnen använda sitt moraliska förhållningssätt (F) till rättvisa i kombination med kunskapen (K) om hur man delar något.

Ett annat exempel kan vara en aktivitet som hjälper barn att ställa frågor om en saga. Då behövs en balans mellan färdigheten (F) att formulera frågor (en intellektuell färdighet) och att avslöja information eller kunskap (K) om berättelsen.

När små barn lär sig att gå brukar de vuxna i omgivningen uppmuntra dem att fortsätta försöka och inte ge upp. Om vi använder begreppen i FFK-modellen kan vi säga att det handlar om att utveckla ett känslomässigt förhållningssätt (F) till beslutsamhet i kombination med den fysiska färdigheten (F) att gå.

På följande sidor ger vi några exempel på förhållningssätt och förmågor som du kanske skulle vilja utveckla med barnen. Det är inga kompletta listor, utan ska mer ses som inspiration och en lite mer utförlig beskrivning av FFK-modellen.

1.4 FFK-MODELLEN: FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Lev Vygotski (1896–1934), en av utvecklingspsykologins pionjärer, skrev utförligt om kulturellt lärande. Han menade att barn lär av sin omgivning: vad man skrattar åt, vad man är rädd för, vad man kan pröva, vad man bör undvika och så vidare. Han betonade att barn fångar upp både intellektuella och fysiska vanor från äldre och varnade för att det sätt som vi reagerar på i olika sammanhang troligen har ett större inflytande över barnens unga sinnen än den kunskap som vi förmedlar till dem. Med andra ord, barn plockar upp många av våra förhållningssätt och värderingar i kommunikationen med oss. Det är ett enormt ansvar för oss som har barn i våra liv!⁶

Naturligtvis finns ingen hierarki eller komplett lista över förhållningssätt, åminstone inte vad vi känner till, men här följer några som vi har sett hos frångångsrika elever:

De mest engagerade och kompetenta eleverna är:

- vetgiriga
- nyfika

- villiga att försöka
- redo att lära av misstrag
- fokuserade på vad som är viktigt
- beslutsamma
- öppna för nya idéer
- strategiska.

I exempel 1 i avsnitt 6.2 kan du läsa mer om hur du kan hjälpa barnen att utveckla den här typen av förhållningssätt.

TÄNK TILL

Jämför två barn på din förskola. Anteckna förhållningssätten, förmågorna eller kunskapen hos det barn som gör stora framsteg, jämfört med dem hos ett barn som för tillfället inte gör lika stora framsteg.

ETT BARN SOM GÖR STORA FRAMSTEG   ETT BARN SOM INTE GÖR STORA FRAMSTEG

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

När du har noterat fem skillnader mellan de två barnen skriver du upp tre handlingar som skulle kunna hjälpa det mindre framgångsrika barnet att göra större framsteg.

HANDLING 1 _____
 HANDLING 2 _____
 HANDLING 3 _____

1.4.1 Marshmallowtestet

Ett av de mer välkända exemplen på förhållningssätt som kan uppmuntras hos barn handlar om självkontroll. För många av oss som arbetar inom förskoleverksamhet räcker det att höra orden ”marshmallowtestet” för att ana vad studien går ut på.

År 1972 utförde psykologen Walter Mischel vid Stanforduniversitetet i USA ett test för att ta reda på när barn utvecklar egenskapen att kunna skjuta upp en belöning – alltså förmågan att vänta på något man gärna vill ha. Testet har upprepats många gånger sedan dess, bland annat i BBC-serien *Child of our time* (Mischel, 2011).⁶

Den ursprungliga studien omfattade över 600 barn i åldrarna 4–6 år. De fick sätta sig i ett tomt rum där de erbjöds en godsak som de lyckte mycket om: en kaka, en kringla eller en marshmallow. De fick alla samma information: de skulle få äta upp godsaken, men om de kunde vänta i 15 minuter innan de åt upp den skulle de få ytterligare en.

Titta gärna på något av de filmklipp av liknande test som finns på nätet. Där kan man se hur några av barnen undviker att titta på sin marshmallow, andra klakar på den bakifrån, en pojke slickar på tallriken men inte på marshmallowbiten och en till och med klappar den som om den vore ett husdjur!

Sammanlagt klarade ungefär en tredjedel av barnen att skjuta upp sin belöning tillräckligt länge för att få en marshmallow till. Ju äldre barnen var, desto större var förstås sannolikheten för att de skulle lyckas, men i sina uppföljningsstudier fann Mischel också följande:

”De barn som inte kunde vänta hade en ökad benägenhet att utveckla beteendestörningar, både i hemmet och i skolan, de hade sämre provresultat och fick kämpa mer för att hantera krävande situationer eller behålla uppmärksamheten, och de hade svårare att upprätthålla vänskaprelationer.

De barn som klarade att vänta längre också efter att få äta godsaken, men de lyckades distrahera sig själva genom att hålla för ögonen, leka kurrigömma eller sjunga. De fick inte längtan att försvinna, de glömde bara bort den.”

Fyrtio år efter det första testet lyckades forskarna spåra upp sextio av de ursprungliga deltagarna och bjöd in dem till att delta i en ny studie. Där fick de titta på en uppsättning bilder av ansikten med olika ansiktsuttryck – glada, neutrala eller rädda – och varje gång de såg bilder av rädda ansikten skulle de trycka på en knapp.

Det kan verka som en enkel uppgift, men dr Casey, den psykolog som genomförde undersökningen tillsammans med Walter Mischel förklarar: ”Ett glatt ansikte är en social signal som är svår att mostrå.” Resultaten visade att

de deltagare som hade kämpat med att skjuta upp sin belöning när de var barn också hade svårt att motstå att trycka på knappen när de såg ett glatt ansikte.

Undersökningen avslutades med att flera av deltagarna fick upprepa testet ytterligare en gång medan de låg i en hjärnskanner. Deltagare med bättre självkontroll visade högre medan de låg i en hjärnskanner. Deltagare med bättre självkontroll visade högre självkontroll i den del av hjärnan som kopplas till risktagande, medan de med sämre självkontroll visade en högre aktivitet i den del av hjärnan som kopplas till belöning och berende.

FIGUR 3: MARSHMALLOWTESTET

Resultatet av den här studien förordar att små barn ska få hjälp att utveckla förmågan att vänta eller skjuta upp belöningar. Att säga att de ska låta bli att vilja ha något hjälper inte, i stället kan vi hjälpa dem genom att lära ut sätt att avleda uppmärksamheten, fokusera på andra saker, blicka framåt, planera och så vidare. Det här är för resten en förklaring till att så många bantningskurer misslyckas: vi fokuserar på den mat vi borde undvika i stället för att välja nyttigare alternativ eller aktiviteter som kan strahera oss.

TÄNK TILL

UTVECKLA FÖRHÅLLNINGSSÄTTET SJÄLVKONTROLL

Självkontroll utvecklas genom mognad och övning. Likaså har läggning betydelse: impulsiva barn kan behöva mer guidning, särskilt i laddade eller oroliga situationer. Och reflekterande barn kanske verkar mer kontrollerade, men är i själva verket bara avaktande. Oavsett vilket – att förklara orsakerna till olika regler, att lära barnen fokusera och att vädja till deras känsla för rättvisa kan hjälpa dem att utveckla sitt förhållningssätt. Ett annat bra sätt är att som vuxen själv föregå med gott exempel och visa självkontroll. Förslag på aktiviteter:

1. Berätta för barnen om spännande aktiviteter eller händelser som är på gång, och rikta sedan deras uppmärksamhet mot olika strategier för att vänta som de kan använda sig av under tiden.
2. Sätt ett medellångt eller långsiktigt mål tillsammans med barnen och låt dem sedan samla en viss mängd av olika saker eller symboler för att uppnå "priset".
3. Lek vänta-lekar, till exempel att barnen får vänta tio sekunder innan de får svara på en fråga som ställts.
4. Använd en planeringskalender för att visa barnen era dagliga huvudaktiviteter. Uppmärksamma sådant som barnen kan göra i väntan på de roligare aktiviteterna.
5. Prata om vilka strategier som du använder för att vänta. Medan du gör det kan du illustrera "väntan" genom att använda begrepp som "än", "snart", "senare" och "till dess", så att barnen kan skapa kopplingar mellan ord och handlingar.
6. Spela spel, men ändra några av spelreglerna så att barnen tvingas tänka efter innan de svarar. Det utvecklar deras självkontroll eftersom de inte kan använda sig av automatiserade svar utan först måste kontrollera sina svar. Ni kan till exempel leka leken "Huvud, axlar, knän och tår", men med förändrade instruktioner: när du säger "huvud" ska barnen nudda sina tår eller när du säger "skuldrot" ska de nudda sina knän.

På youtu.be/CVT6FQ9czoc finns en video som visar det sista exemplet i praktiken.

1.5 FEK-MODELLEN: FÄRDIGHETER

Förutom att hjälpa barnen att utveckla ett bra förhållningssätt till lärande är det viktigt att fundera över vilka färdigheter de behöver för att lära. Här följer en lista att utgå ifrån. Den är inte heläckande men kan fungera som en utgångspunkt, och den ligger till grund för några av aktiviteterna som beskrivs längre fram i boken.

Intellektuella färdigheter

Omfatar förmågan att:

- koncentrera sig
- minnas
- skapa kopplingar
- förstå en idé
- uttrycka åsikter
- ställa frågor.

Sociala färdigheter

Omfatar förmågan att:

- skaffa vänner
- förstå att andra människor kan ha andra åsikter
- bemöta andra på ett lämpligt sätt
- arbeta både individuellt och i grupp
- uppmuntra andra
- påverka andra.

Kommunikativa färdigheter

Omfatar förmågan att:

- kommunicera tydligt
- lyssna till andra
- svara på ett lämpligt sätt

- be om saker på ett artigt sätt
- förstå kroppsspråk och tonfall
- välja rätt tillfälle att prata.

Fysiska färdigheter

Omfatar förmågan att:

- skriva, rita och måla
- hantera föremål (t.ex. bygga en modell med lego)
- fånga och kasta föremål
- dansa, agera, slunga
- balansera och åka (t.ex. cykel eller sparkcykel)
- klättra, sitta still, idrotta.

Flera av dessa färdigheter överlappar delvis varandra. Att skriva, måla och rita är både intellektuella och fysiska färdigheter. I kapitel 4 föreslår vi några aktiviteter för att utveckla barns färdigheter och förmågor för att lära. Men det viktigaste är att försöka hitta sätt att förbättra barnens färdigheter, förmågor *och* kunskaper. En god balans mellan dem ger barnen en bra start på sitt lärande.

1.6 LÄRANDEDETEKTIVER

Idén bakom lärandedetektiverna kommer från vår tidigare kollega Louise Brown. Hon utvecklade modellen som ett sätt att hjälpa sina egna barn på fyra och fem år att reflektera över vad de lärde sig. Vi har också skrivit om varianter av modellen i *Utmanande dialog* (Nottingham, Nottingham, Renton, 2016)⁷ och *Utmanande återkoppling* (Nottingham & Nottingham, 2017).⁸

Lärandedetektiver är barn som fått i uppgift att hålla sig ”utanför” den huvudsakliga aktiviteten. Deras uppdrag är att leta efter ”ledtrådar” till lärande, som att lyssna, ställa frågor, koncentrera sig, komma ihåg, turas om och så vidare. På följande sidor ger vi exempel på ledtrådar samt arbetsmaterial till barnen. Enligt vår erfarenhet fungerar den här modellen bra för barn från fyra år och uppåt.

Ett sätt att introducera lärandedetektiverna för barnen är att säga ungefär så här: ”Oj, ni kan redan massor av saker! Ni har lärt er att gå och att prata, att be om saker, att få vänner, att åka sparkcykel. Hur har ni lyckats med allt det?”

Barnen svarar kanske: "Vi har övat mycket." Du kan säga: "Ja, det är viktigt när man ska lära sig något. Det får bli en ledtråd till lärandedetektiiverna. Var det något mer som gjorde att ni lärde er att gå, att prata och att få vännere?" Barnen kanske säger: "Ätt få hjälp." Du lägger då till det på din lista över ledtrådar som barnen ska uppträcka. På det här sättet kan du skapa en lista och successivt utöka den under året.

Ditt nästa drag beror på var barnen befinner sig i sin utveckling. Här är några alternativ:

1. Välj ut ett–fyra barn som får vara lärandedetektiiv.
2. Ge dem något som visar att de nu är detektiver: det kan vara en hatt, ett förstoringsglas, ett anteckningsblock, en kamera eller en lapp med den ledtråd som de ska leta efter.
3. Använd pdf:erna som hör till denna bok och skriv ut några av korten till följande sidor och ge varje lärandedektiv var sin ledtråd.
4. Be varje detektiv att leta efter exempel på sin "ledtråd". Om de har fått "lyssna"-kortet ska de spana efter tillfällen när de andra barnen lyssnar.
5. Lärandedetektiiverna antecknar när deras ledtråd visar sig. Om de uppträcker att någon lyssnar kan de till exempel fotografera personen, skriva upp namnet eller peka ut personen för någon vuxen.

När lärandedetektiiverna har fått ihop några exempel på ledtrådar samlar du hela barngruppen (både lärandedetektiiverna *och* de andra barnen) för att titta på fynden. Detta är en mycket viktig del av processen.

När alla barn är samlade ber du lärandedetektiiverna att berätta om vilka ledtrådar de letade efter och vilka exempel de hittade. Den lärandedektiv som letade efter lyssnande ska berätta för de andra om vad hen letade efter och vilka barn som visade bra sätt att lyssna.

Sedan ställer du frågor om detektiivernas fynd för att ge dem fler möjligheter att formulera sina tankar. Till exempel:

- DU: Vilken ledtråd letade du efter?
 BARNET: Att lyssna.
 DU: Vad menas med det?
 BARNET: Man använder öronen.
 DU: Så vem lyssnade?
 BARNET: Sarah och John lyssnade.

DU: Hur vet du det?

BARNET: För de tittrade på den som pratade.

DU: Men lyssnar vi genom att titta?

BARNET: Nej, vi lyssnar med öronen.

DU: Så varför är det bra att titta på dem som pratar?

BARNET: För då vet de att du lyssnar eftersom de kan se att du gör det.

(James) Svaren ovan är från en verklig dialog som jag nyligen hade med en grupp fyraåriga lärandedetektiiv. Här försökte barnen förklara vikten av att uppmuntra en talare genom att visa att man lyssnar. De hade ännu inte hunnit utveckla tillräckligt stor språklig formuleringsförmåga för att förklara detaljerat, men jag tror du ser att de försökte så gott de kunde.

Hur som helst, poängen med att ställa den här typen av frågor är *inte* att försöka mästra barnen. I själva verket handlar det om motsatsen: att försöka stötta barnens lärande genom att hjälpa dem att formulera sina tankar. Det handlar också om att ge de andra barnen chansen att försöka vad som menas med begrepp som "lyssna", "koncentrera sig", "turas om" och så vidare. Många barn vet redan vad orden betyder, medan andra kan känna sig osäkra. Därför är det viktigt att reda ut begreppen tillsammans.

När barn inte riktigt förstår innebörden av den här sortens begrepp kan det få konsekvenser för dem i skolan. Om man till exempel frågar yngre barn i en engelsk grundskola vem som lyssnar håller de flesta pekfingeret mot läpparna, som i bilden här intill (figur 4). Om man tittar närmare på bilden ser det ut som om pojken är uppmärksam och lyssnar på läraren. Men i själva verket tror en del barn – kanske till och med i pojkens klass – att gesten med fingeret mot läpparna räcker för att "bevisa" att man lyssnar. Det i sin tur leder till att en del barn håller fingeret mot sina läppar samtidigt som de fortsätter att prata och distrahera andra. Sedan blir de förmärnade om någon säger att de inte lyssnar! "Jag lyssnar visst", försäkrar de. "Jag håller fingeret mot läpparna!"

Vi missänkar att orsaken är att lärare ofta hyssjar barn genom att sätta pekfingeret mot läpparna för att barnen ska dämpa sig. Några av de mer uppmärksamma barnen härmar det och får beröm. Andra barn i sin tur härmar kamraterna genom att också sätta fingeret mot läpparna – men vad många inte förstår är att de även måste sluta prata och börja koncentrera sig!

Att vara tydlig är helt avgörande här, och att använda sig av lärandedetektiivernas uppträcker kan vara till mycket stor hjälp.

FIGUR 4: FINGRET MOT LÄPPARNA FÖR ATT VISA ATT MAN LYSSNAR

FIGUR 5: KORT TILL LÄRANDETEKTIVERNA

<p>AKTIVITEI: Figur 5: Kort till lärandetektivernena 1-1</p> <p>Lyssna</p> <p>©2017 www.darlaguagueny.com</p>	<p>AKTIVITEI: Figur 5: Kort till lärandetektivernena 1-2</p> <p>Ställa frågor</p> <p>©2017 www.darlaguagueny.com</p>	<p>AKTIVITEI: Figur 5: Kort till lärandetektivernena 1-3</p> <p>Turas om</p> <p>©2017 www.darlaguagueny.com</p>
<p>AKTIVITEI: Figur 5: Kort till lärandetektivernena 1-4</p> <p>Motivera</p> <p>©2017 www.darlaguagueny.com</p>	<p>AKTIVITEI: Figur 5: Kort till lärandetektivernena 1-5</p> <p>Komma ihåg</p> <p>©2017 www.darlaguagueny.com</p>	<p>AKTIVITEI: Figur 5: Kort till lärandetektivernena 1-6</p> <p>Ha tålamod</p> <p>©2017 www.darlaguagueny.com</p>
<p>AKTIVITEI: Figur 5: Kort till lärandetektivernena 1-7</p> <p>Göra kopplingar</p> <p>©2017 www.darlaguagueny.com</p>	<p>AKTIVITEI: Figur 5: Kort till lärandetektivernena 1-8</p> <p>Leka tillsammans</p> <p>©2017 www.darlaguagueny.com</p>	<p>AKTIVITEI: Figur 5: Kort till lärandetektivernena 1-9</p> <p>Besluta</p> <p>©2017 www.darlaguagueny.com</p>